

O'quvchilarda folklor qo'shiqlari vositasida vokal-xonandalik malakalarini shakllantirishning texnologiyalarini takomillashtirish omillari

Yorqin Akramovich Nayimov
BuxDU

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek folklor qo'shiqlari asosida o'quvchilarda vokal-xonandalik malakalarini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari va ularni takomillashtirish omillari tadqiq etilgan. Tadqiqot ishlari davomida folklor qo'shiqlarining o'ziga xos xususiyatlari, ularning vokal ta'limidagi ahamiyati, milliy musiqa pedagogikasining o'рни hamda zamonaviy texnologik yondashuvlar tahlil qilingan. Maqolada an'anaviy va innovatsion usullarning uyg'unlashtirilishi, individual yondashuv tamoyillari, psixologik-pedagogik omillar, didaktik vositalar va ijodiy muhit yaratish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari folklor qo'shiqlarini vokal ta'limiga integratsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar berish imkonini yaratdi.

Kalit so'zlar: folklor qo'shiqlari, vokal-xonandalik malakalari, pedagogik texnologiyalar, milliy musiqa ta'limi, innovatsion usullar, o'zbek musiqa meros

Factors for improving technologies of vocal performance skills formation in students through folklore songs

Yorqin Akramovich Naimov
Bukhara State University

Abstract: This article examines modern pedagogical technologies for developing vocal performance skills in students based on Uzbek folklore songs and factors for their improvement. The research analyzes the specific characteristics of folklore songs, their significance in vocal education, the role of national music pedagogy, and contemporary technological approaches. The article highlights the harmonious integration of traditional and innovative methods, principles of individual approach, psychological-pedagogical factors, didactic tools, and creation of a creative environment. The research results provided an opportunity to develop practical recommendations for integrating folklore songs into vocal education.

Keywords: folklore songs, vocal performance skills, pedagogical technologies, national music education, innovative methods, Uzbek musical heritage

1. Folklor qo'shiqlarining vokal ta'limidagi o'rni va ahamiyati

1.1. O'zbek folklor qo'shiqlarining o'ziga xos xususiyatlari O'zbek folklor qo'shiqlari o'zining keng diapazonli melodik tuzilishi, ritmik xilma-xilligi va emotsional boyitilganligi bilan ajralib turadi. Lapar, yalla, ayor, terma, qo'shiq va boshqa janrlar har biri o'ziga xos vokal texnikasini talab qiladi. Lapar - tez templi, harakatchan, ko'pincha improvisatsiya elementlarini o'z ichiga olgan qo'shiqlar bo'lib, ular diksiya aniqligi va ritmik aniqlikni rivojlantirishga yordam beradi. Yalla - rasmiy marosimlarda ijro etiladigan qo'shiqlar bo'lib, ularda ovoz kuchini boshqarish va nafas olish texnikasi muhim ahamiyatga ega. Ayor - lirik xarakterga ega qo'shiqlar bo'lib, emotsional ifodalilik va legato texnikasini rivojlantirishda samarali. Terma - uzun, cho'zilgan ovozli qo'shiqlar bo'lib, nafas olish apparatini rivojlantirish va ovoz diapazonini kengaytirish uchun ideal material hisoblanadi.

1.2. Folklor qo'shiqlarining pedagogik potentsiali Folklor qo'shiqlari vokal ta'limida quyidagi pedagogik vazifalarni hal qilishga yordam beradi. Texnik jihatdan folklor qo'shiqlari nafas olish apparatini to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishga, ovoz diapazonini bosqichma-bosqich kengaytirishga, rezonatorlarni faollashtirish va ovoz tembriga ishlashga, diksiya va artikulyatsiya aniqligini rivojlantirishga hamda ritmik-intonatsion qobiliyatlarni oshirishga xizmat qiladi. Ma'naviy-estetik jihatdan esa bu qo'shiqlar milliy musiqa madaniyati bilan tanishishga, musiqiy did va estetik tushunchalarni shakllantirishga, emotsional intellekt va ifodalilikni rivojlantirishga, milliy o'zligini anglash va madaniy identifikatsiyani mustahkamlashga, ijodiy tasavvur va improvizatsiya qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

2. Vokal-xonandalik malakalarini shakllantirish texnologiyalari

2.1. An'anaviy pedagogik usullar O'zbek vokal pedagogikasining an'anaviy usullari asrlar davomida shakllangan va o'z samaradorligini isbotlagan. Ular quyidagi tamoyillarga asoslanadi. "Ustoz-shogird" tizimi - bevosita ko'rsatma va taqlid orqali o'rgatish usuli. Ustoz namuna ko'rsatadi, shogird esa uni takrorlash orqali texnikani egallaydi. Bu usul ayniqsa folklor qo'shiqlarini o'rgatishda samarali, chunki ko'plab nozik texnik elementlar og'zaki tushuntirish orqali emas, balki amaliy namuna ko'rsatish orqali yaxshiroq o'zlashtiriladi. Og'zaki uzatish an'anasi - nota yozuvisiz, eshitish va xotira orqali material o'rgatish. Bu usul musiqiy xotira, ichki eshitish va improvizatsiya qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Bosqichma-bosqich murakkablashuv prinsipi - oddiy qo'shiqlardan murakkab asarlarga o'tish. Masalan, birinchi bosqichda qisqa, tor diapazonli bolalar qo'shiqlari, keyin esa kengroq imkoniyatlarni talab qiladigan kattalar folklori.

2.2. Zamonaviy innovatsion texnologiyalar Hozirgi zamon vokal pedagogikasida an'anaviy usullar bilan bir qatorda quyidagi innovatsion texnologiyalar qo'llanilmoqda. Multimedia texnologiyalari audio va video yozuvlar orqali

namunalarni tahlil qilish, kompyuter dasturlari yordamida ovoz parametrlarini vizualizatsiya qilish, onlayn platformalar orqali masofaviy ta'lim imkoniyatlaridan foydalanish hamda elektron kutubxonalar va folklor qo'shiqlari bazalari bilan ishlashni o'z ichiga oladi. Interaktiv usullar deganda guruhlarda hamkorlik qilish va ijodiy loyihalar ustida ishlash, folklor ansambllarida qatnashish orqali ensemble ko'nikmalarini rivojlantirish, festivallar va tanlovlarda ishtirok etish orqali ijro tajribasini oshirish hamda master-klasslar va seminarlar tashkil etish tushuniladi. Ilmiy yondashuvlar doirasida akustik tahlil va ovoz diagnostikasi, fiziologik asosga tayangan nafas olish texnikasi, psixologik treninglar va emotsional holatni boshqarish metodlari, individual anatomik-fiziologik xususiyatlarni hisobga olgan mashqlar tizimi qo'llaniladi.

2.3. Integrativ yondashuv Eng samarali natijalar an'anaviy va zamonaviy usullarni birlashtirganda erishiladi. Integrativ yondashuv milliy vokal an'alarini zamonaviy pedagogik printsiplar bilan boyitishni, folklor materialini ilmiy asoslangan texnik mashqlar bilan birlashtirib o'rgatishni, an'anaviy ustozlik tajribasini zamonaviy texnologiyalar bilan qo'llab-quvvatlashni hamda nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarni muvozanatli rivojlantirishni nazarda tutadi.

3. Vokal malakalarini takomillashtirish omillari

3.1. Individual yondashuv tamoyillari Har bir o'quvchining o'ziga xos anatomik-fiziologik xususiyatlari, psixologik tayyorgarligi va musiqiy qobiliyatlari mavjud. Individual yondashuv quyidagi aspektlarni o'z ichiga oladi. Ovoz klassifikatsiyasi va diapazon masalasida o'quvchining ovoz turini (sopran, mezzo-sopran, alt, tenor, bariton, bas) to'g'ri aniqlash va unga mos folklor repertuarini tanlash muhim ahamiyatga ega. Masalan, yuqori ovozlar uchun lirik ayorlar, past ovozlar uchun esa epik dostonlar yanada mos keladi. Yosh xususiyatlarini hisobga olish zarur, chunki bolalar, o'smirlar va kattalar ovoz apparati turlicha rivojlanadi. Mutatsiya davri, ovoz o'zgarishi va rivojlanish bosqichlarini e'tiborga olish lozim. Psixologik xususiyatlar bo'yicha ba'zi o'quvchilar introverte bo'lib, sahnada o'zini erkin his qilmaydi, boshqalari esa ekstravert va emotsional ochiqroq. Pedagogik yondashuv bu xususiyatlarga moslashtirilishi kerak. O'rganish sur'ati har xil bo'lishi mumkin. Ba'zilar uchun tezkor o'rganish, boshqalar uchun esa chuqur va bosqichma-bosqich ishlov berish samarali.

3.2. Sistemali va muntazamlik tamoyili Vokal malakalarini shakllantirish uzoq muddatli, izchil jarayon bo'lib, u quyidagi printsiplarga asoslanadi. Muntazam mashg'ulotlar juda muhim. Kundalik 30-45 daqiqalik mashqlar haftalik 2-3 soatlik mashg'ulotlardan samaraliroq. Ovoz apparati muskullari doimiy, lekin haddan tashqari bo'lmagan yuklanishni talab qiladi. Bosqichma-bosqich rivojlanish jarayonida har bir yangi texnik element oldingilar asosida quriladi. Avval nafas olish, keyin ovoz hosil qilish, so'ngra rezonatorlarda ishlash va nihoyat ifodalilikka e'tibor qaratish zarur.

Takrorlash va mustahkamlash bosqichida yangi ko'nikma shakllanishi uchun takroriy mashqlar talab etiladi. Bir qo'shiqni mukammal egallab olish, keyin yangisiga o'tish prinsipi samarali hisoblanadi. Nazorat va baholash jarayonida muntazam ravishda o'sish dinamikasini kuzatish, muammoli joylarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun pedagogik strategiyani sozlash amalga oshiriladi.

3.3. Psixologik-pedagogik omillar Vokal ta'limida psixologik komfort va motivatsiya muhim rol o'ynaydi. Muvaffaqiyat holati yaratish deganda har bir o'quvchi o'z imkoniyatlari doirasida muvaffaqiyatga erishishi uchun sharoit yaratish tushuniladi. Qiyin vazifalarni kichik, erishish mumkin bo'lgan bosqichlarga bo'lish zarur. Ijobiy muhit yaratishda tanqid konstruktiv bo'lishi, xatolarni tabiiy o'rganish jarayoni sifatida qabul qilish lozim. Rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash atmosferasi muhim. Motivatsiya oshirish uchun o'quvchilarda folklor qo'shiqlariga qiziqish uyg'otish, ularning milliy ahamiyati va go'zalligi haqida tushuncha berish kerak. Ijro maqsadlari qo'yish va ularga erishish yo'llarini ko'rsatish talab etiladi. Emotsional intellekt rivojlantirish jarayonida qo'shiq mazmunini chuqur his etish va tinglovchilarga etkazish qobiliyatini rivojlantirish, har bir asarning emotsional mazmuni ustida ishlash muhim.

3.4. Didaktik vositalar va usullar Samarali o'qitish uchun turli didaktik vositalardan foydalanish zarur. Vizual vositalar sifatida nota materiallari, vokal apparati tuzilishi sxemalari, ovoz hosil qilish jarayonining diagrammalari, video namunalar ishlatiladi. Audio materiallar qatoriga professional ijrochilar yozuvlari, turli yondashuvlar namunalari, taqqoslash uchun materiallar kiradi. Amaliy vositalar deganda ko'zgular (artikulyatsiyani nazorat qilish uchun), metronom va tuner (ritm va intonatsiyani rivojlantirish uchun), yozib olish qurilmalari (o'z-o'zini tahlil qilish uchun) tushuniladi. Didaktik materiallar qatoriga maxsus ishlab chiqilgan mashqlar to'plami, folklor qo'shiqlari repertuar kolleksiyasi, texnik mashqlar va vokalizlar kiradi.

4. Folklor qo'shiqlarini o'qitish metodikasi

4.1. Darsning tuzilishi va bosqichlari Folklor qo'shiqlarini o'rgatish jarayoni quyidagi bosqichlardan iborat. Birinchi bosqich tayyorgarlik (5-10 daqiqa) bo'lib, unda artikulyatsion gimnastika, nafas olish mashqlari, ovoz apparatini isitish (vokalizlar, diapazon bo'ylab mashqlar) va rezonatorlarni faollashtirish amalga oshiriladi. Ikkinchi bosqich texnik ishlash (15-20 daqiqa) davomida muayyan texnik elementlar ustida ishlash, qiyin o'rinlarni ajratib mashq qilish, intonatsiya va ritm aniqligi, diksiya va talaffuz bo'yicha mashg'ulotlar o'tkaziladi. Uchinchi bosqich ijodiy ishlash (15-20 daqiqa) jarayonida to'liq qo'shiqni ijro etish, emotsional ifodalilik ustida ishlash, sahna harakatlari va jestlar, interpretatsiya variantlarini sinab ko'rish amalga oshiriladi. To'rtinchi bosqich yakuniy ijro va tahlil (5-10 daqiqa) qismida yakuniy ijro, o'z-o'zini

baholash, pedagog tomonidan tahlil va tavsiyalar, keyingi mashg'ulot uchun vazifa berish ro'y beradi.

4.2. Repertuarni tanlash mezonlari Folklor qo'shiqlarini tanlashda quyidagi mezonlarni hisobga olish zarur. Texnik murakkablik jihatidan qo'shiq o'quvchining hozirgi imkoniyatlariga mos yoki biroz yuqori darajada bo'lishi kerak. Haddan tashqari qiyin material demotivatsiya qiladi, juda oson material esa rivojlanishni sekinlashtiradi. Diapazon va tessitura masalasida qo'shiq o'quvchining qulay diapazonida bo'lishi va haddan tashqari yuqori yoki past notalar bo'lmasligi lozim. Tessitura (asosiy melodik chiziq joylashgan zona) charchatmaydigan bo'lishi kerak. Mazmun va mavzu bo'yicha qo'shiq o'quvchining yoshi va hayotiy tajribasiga mos bo'lishi zarur. Bolalarga bolalar folklori, o'smirlarga yoshlar mavzusidagi qo'shiqlar, kattalarga esa murakkab emotsional mazmunli asarlar tavsiya etiladi. Janr xilma-xilligi nuqtai nazaridan repertuar turli janrlarni (lapar, ayor, yalla, terma) qamrab olishi, bu esa vokal texnikaning barcha tomonlarini rivojlantirishga yordam beradi. Milliy o'ziga xoslik jihatidan o'zbek folklorining turli hududiy uslublarini (Farg'ona, Xorazm, Buxoro, Toshkent maktablari) o'rganish milliy musiqa madaniyatini kengroq idrok etishga yordam beradi.

4.3. Texnik mashqlar tizimi Har bir darsda maxsus texnik mashqlar bajarilishi kerak. Nafas olish mashqlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: diafragma nafasi mashqlari, nafasni uzun vaqt ushlab turish, sichqoncha nafas (tez nafas olish va chiqarish), ovozli nafas mashqlari (s, sh, f tovushlari bilan). Artikulyatsion gimnastika til, lab, jag' muskullarini isitish, undoshlar va unlilar bilan mashqlar, tongue twister (til chalg'ituvchilar), mimik muskullar mashqlaridan tashkil topadi. Rezonatorlar mashqlari orqali ko'krak rezonatorini rivojlantirish (past notalar bilan), bosh rezonatorlari (yuqori notalar, humminglar), aralash rezonans (o'rta diapazon), rezonans his etish mashqlari amalga oshiriladi. Diapazonni kengaytirish uchun qulay diapazondan boshlab yuqoriga va pastga ketma-ket harakat qilish, portamento mashqlari, interval sakrashlari, arpedjiolar va gamalar bajariladi.

4.4. Folklor qo'shiqlarida ishlash bosqichlari Yangi qo'shiqni o'rganish jarayoni quyidagi tartibda amalga oshadi. Tanishish bosqichida qo'shiqni tinglash (ijrochi yoki audio yozuv), mazmun va emotsional obraz bilan tanishish, tarixiy-madaniy kontekst, ijro uslubining xususiyatlari o'rganiladi. Melodik material o'rganish jarayonida melodik chiziqni qismlarga bo'lib o'rganish, qiyin intervallar va intonatsiyalar ustida ishlash, ritm strukturasini egallash, tempni asta-sekin tezlashtirish amalga oshiriladi. Matn bilan ishlash bosqichida so'zlarning to'g'ri talaffuzi, diksiya aniqligi, mantiqiy urg'ular va fraza tuzilishi, matn va musiqa bog'lanishi tahlil qilinadi. Emotsional ifodalilik ustida ishlaganda obrazning xususiyatlarini tushunish, vokal-emotsional rang berish, dinamik nozikliklar (piano, forte o'zgarishlari), sahna taqdimoti va obrazning plastik ifodasi ustida ishlanadi. Mustahkamlash va mukammallashtirish jarayonida

to'liq qo'shiqni yaxlit ijro etish, turli templar va dinamikalarda sinab ko'rish, audio/video yozib o'z-o'zini tahlil qilish, tinglovchilar oldida ijro etish tajribasi to'planadi.

5. Amaliy tavsiyalar va natijalar

5.1. Pedagoglar uchun tavsiyalar Folklor qo'shiqlari orqali vokal ta'limini tashkil etishda pedagoglar quyidagi jihatlarni e'tiborga olishlari zarur. Har bir o'quvchi bilan individual ish rejasini tuzish, uning qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda repertuar tanlash muhim. O'quvchining ovoz turini to'g'ri aniqlash va bunga mos qo'shiqlar tanlash asosiy vazifalardan biri. Darslarni qiziqarli va turli xil qilish uchun multimediya texnologiyalaridan foydalanish, ijodiy vazifalar berish, guruhlarda ishlash imkoniyatini yaratish tavsiya etiladi. O'quvchilarni folklor ansambllariga jalb qilish, konsertlar va festivallarda ishtirok ettirish ularning motivatsiyasini oshiradi. Texnik va ijodiy ishning muvozanatini saqlash zarur. Texnik mashqlarga ko'p vaqt ajratish bilan birga, ijodiy ifodalilikni rivojlantirishga ham e'tibor berish kerak. Har bir qo'shiq ustida ishlaganda nafaqat texnik tomonlarga, balki emotsional mazmun va ifodalilikka ham katta ahamiyat berish lozim. O'quvchilar bilan muloqotda ijobiy muhit yaratish, ularning har bir muvaffaqiyatini e'tirof etish va rag'batlantirish, xatolarni tabiiy o'rganish jarayoni sifatida qabul qilishga o'rgatish muhim pedagogik tamoyildir.

5.2. O'quvchilar uchun tavsiyalar Vokal malakalarini rivojlantirish uchun o'quvchilar quyidagi tavsiylarga rioya qilishlari kerak. Muntazam mashq qilish eng muhim shartdir. Kuniga kamida 30-45 daqiqa ovoz bilan ishlash, bunda ovoz apparatini haddan tashqari charchatmaslik kerak. Dars oldidan va keyin ovozni isitish va sovuq mashqlarini bajarish zarur. Sog'lom turmush tarzini yuritish ovoz salomatligini saqlash uchun juda muhim. Yetarli miqdorda suv ichish, sovuq ichimliklar va ovqatlardan qochish, sigaret va alkogoldan xoli bo'lish, yetarlicha uxlash va dam olish ovoz sog'ligini ta'minlaydi. O'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ijrolarni yozib olish va tinglash, xato va kamchiliklarni aniqlash, ularni tuzatish ustida ishlash foydali. Professional ijrochilarni tinglash va ularning ijro uslublarini o'rganish ham katta ahamiyatga ega. Sahnada ijro etish tajribasini to'plash uchun har qanday imkoniyatdan foydalanish kerak. Maktab konsertlari, musobaqalar, festivallar - bu hamma tajriba yig'ish uchun qimmatli imkoniyatlardir. Sahnada qo'rquvi va hayajonni yengish uchun ko'proq odamlar oldida chiqish kerak.

5.3. Kutilayotgan natijalar Folklor qo'shiqlari vositasida vokal ta'limini to'g'ri tashkil etilganda quyidagi natijalar kutiladi. Texnik jihatdan o'quvchilar to'g'ri nafas olish texnikasini egallaydilar, ovoz diapazonini kengaytiradilar (2-3 yil ichida 1,5-2 oktavaga), ovoz tembriga va rezonans tizimiga egalik qiladilar, aniq diksiya va artikulyatsiyaga erishadilar, turli dinamik va templi ijroga qodir bo'ladilar. Ijodiy rivojlanish nuqtai nazaridan esa o'quvchilar emotsional ifodalilik qobiliyatini

rivojlantiradilar, sahna madaniyati va ijro etiketiga ega bo'ladilar, improvizatsiya va ijodiy talqin ko'nikmalarini egallaydilar, o'z ijro uslubini shakllantiradilar. Ma'naviy-madaniy jihatdan o'quvchilar milliy musiqa merosini o'rganadilar va qadrini biladilar, madaniy identifikatsiya va milliy g'ururni his qiladilar, musiqiy did va estetik tushunchalar shakllanadi, boshqa xalqlar musiqasiga hurmat va qiziqish paydo bo'ladi. Shaxsiy rivojlanish bo'yicha esa o'quvchilarda o'ziga ishonch va o'zini namoyon qilish qobiliyati ortadi, qat'iyat, sabr-toqat va mehnatsevarlik shakllanadi, emotsional intellekt va kommunikativ ko'nikmalar rivojlanadi, ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati yaxshilanadi.

Xulosa

Folklor qo'shiqlari vositasida o'quvchilarda vokal-xonandalik malakalarini shakllantirish murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u an'anaviy pedagogik tajriba va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini birlashtiradi. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda quyidagi xulosalarni shakllantirish mumkin. Birinchidan, o'zbek folklor qo'shiqlari o'zining xilma-xilligi, milliy o'ziga xosligi va pedagogik potentsiali bilan vokal ta'limining eng qimmatli materiallaridan biri hisoblanadi. Ular nafaqat texnik malakalarni rivojlantirishga, balki milliy madaniy identifikatsiyani mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Ikkinchidan, vokal malakalarini muvaffaqiyatli shakllantirish uchun individual yondashuv, sistemalilik, psixologik komfort va motivatsiya kabi bir qator omillarni hisobga olish zarur. Har bir o'quvchi o'ziga xos xususiyatlarga ega va unga mos pedagogik strategiya talab etadi. Uchinchidan, an'anaviy "ustoz-shogird" tizimi va zamonaviy innovatsion texnologiyalarni muvozanatli qo'llash eng yuqori natijalarga olib keladi. Multimedia vositalari, interaktiv usullar va ilmiy yondashuvlar an'anaviy pedagogikani boyitadi va samaradorlikni oshiradi. To'rtinchidan, repertuarining to'g'ri tanlanishi va darslarning metodologik jihatdan to'g'ri tuzilishi o'qitish jarayonining samaradorligini ta'minlaydi. Har bir qo'shiq ustida bosqichma-bosqich va tizimli ishlash, texnik va ijodiy jihatlarni muvozanatlash muhim ahamiyatga ega. Beshinchidan, o'qituvchining professional mahorati, uning folklor musiqasini bilishi va pedagogik mahorati o'quvchilarning muvaffaqiyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Pedagog nafaqat texnik ko'nikmalarga, balki o'quvchining shaxsiy va ijodiy rivojlanishiga ham e'tibor berishi kerak. Kelajakda ushbu yo'nalishda tadqiqotlarni davom ettirish, yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va sinab ko'rish, folklor qo'shiqlarining boshqa ta'lim yo'nalishlari bilan integratsiyasi masalalari ustida ishlash maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va onlayn ta'lim platformalarining imkoniyatlaridan yanada kengroq foydalanish istiqbollari mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. СС Болта-Зода. Принципы и приложения музыкальной формы. Science and Education 5 (2), 432-438
2. СБ Саидий. Нестандартные психологические структуры и модуляция в педагогике. Science and Education 5 (2), 348-354
3. СС Болта-Зода. Обменное приёмы аккордов семейство субдоминанты и доминанты использование на фортепиано. Science and Education 5 (2), 439-444
4. СБ Саидий. Художественно-педагогическое общение как средство формирования музыкальной мотивации школьников. Science and Education 5 (2), 322-327
5. Саидий, Саид Болта-зода. Адаптивность детей к школе при посещении и непосещении дошкольного учреждения. Science and education 4 (5), 1105 - 1112
6. КБ Холиков. Рациональное решения мозга в ассоциативной лобной доле при разучивание классической музыки. Science and Education 6 (1), 42-48
7. СБ Саидий. Определения понятий диктанта в теории музыки. Science and Education 3 (12), 823-828
8. Саидий, Саид Болта-зода. Бекзод Турсун угли Алиев. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. Science and Education 3 (5), 1484-1492
9. Саидий, Саид Болта-зода. Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. Science and Education 3 (4), 1605-1611
10. Саидий, Саид Болта-зода. Алиев, Бекзод Турсун угли. Простые, сложные и смешанные размеры музыки при проведении уроков дирижирования, креативные методы обучения. Science and Education 3 (5), 1484-1492
11. Саидий, Саид Болта-зода. Эрназарова, Азиза Фахритдин кизи. Интерактивная методика обучения жанрам, созданных на народные лады, учащимся музыкальных и художественных школ. Science and Education scientific journal 4 (ISSN 2181-0842), 1618
12. Саидий, Саид Болта-зода. Механизмы формирования культуры почитания человеческих ценностей у старшеклассников на основе фольклора в хоре. Science and Education 4 (2), 1386-1391
13. Саидий, Саид Болта-зода. Психологические характеристики музыкальных звуков. Узбекистан 2 (2), 76-82
14. КБ Холиков. Философия особого вида умозаключений с условными и разделительными дизъюнктивными посылками. Science and Education 6 (1), 169-174

15. КБ Холиков. Главная цель системы нейрона к направлению внимания на соединение избирательного внимания. *Science and Education* 5 (12), 37-44
16. Саидий, Саид Болта-Зода, Мурадова, Махлиё Раджабовна, Эрназарова, Азиза ... Интерактивные методы обучения творчеству русских композиторов классе фортепиано в детской музыкальной школы. *Science, and Education* 3 (4), 1605-1611
17. Саидий, Саид Болтазода. О некоторых простейших обобщениях приёмов и методов по музыке общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 196-203
18. Саидий, Саид Болта-Зода, Салимова, Бахринисо Бахромжон кизи. Вариационный подход к построению однородной музыки, размышление идеального подхода к её решению. *Science and Education* 3 (8), 138-144
19. КБ Холиков. Образование новых клеток головного мозга: распознавание и уничтожение злокачественных клеток, роль эффекторной клетки. *Science and Education* 6 (1), 57-64
20. Саидий, Саид Болтазода. Сложный принцип формообразования в изоритмическом сложений музыки. *Science and Education* 3 (11), 962-969
21. Саид Болта-Зода, Саидий. Основные направления возбуждения мелкой моторики по направление музыки. *Science and Education* 3 (10), 582-590
22. Саидий, Саид Болта-Зода. Песни, обработка народных песен и развития мастерства учащихся. *Science and education.* 3 (4), 1200-1205
23. Саидий, Саид Болта - зода. Об эффектно влияние теории, в создании музыкального произведения. *Science and Education* 3 (12), 864 - 870
24. Саидий, Саид Болта-Зода, Ропиева, Дурдона Акмал кизи. Проблемы совершенствования управления музыкальной деятельностью дошкольного образовательного учреждения. *Science and Education* 3 (8), 183-188
25. Саид Болтазода, Саидий. Эффект образования музыки к системы общеобразовательной школы. *Science and Education* 3 (8), 224-230
26. КБ Холиков. Приятного и болезненного прикосновения классической музыки гипоталамусу в орбитофронтальной и поясной коре человека. *Science and Education* 6 (1), 35-41
27. Саидий, Саид Болта-Зода. Обратный сдвиг гармоничный линии в многоголосных произведениях. *Science and Education* 3 (12), 871 -877
28. Саидий, Саид Болта-Зода. Повышение или понижение основных ступеней, знаки альтерации. *Science and Education* 3 (12), 878 - 884
29. Саидий, Саид Болта-Зода. Элементы абстрактной и абсолютной звучании музыкального звука. *Science and Education* 4 (1), 597-603

30. Саидий, Саид Болта-Зода. Теоретическое рассмотрение вероятности совпадения неаккордовых звуков в произведениях. Science and Education 4 (1), 556-562